

H O O F D E N & Z I N N E N

Hoe kunstmatig is Europa?

Een fraai tafereel aan de vooravond van de Europese Top van Lissabon. Plaats van handeling: Millbank Media Center, vlak naast het *House of Lords* aan de Thames in Londen. Personages: Europees Commissaris Neil Kinnock en Robin Cook, de Britse minister van Buitenlandse- en Gemenebestzaken. De gelegenheid: een Ronde Tafelconferentie van de Partij van Europese Sociaal-democraten (PES).

Wat wilde het geval? Beide heren zaten samen in een forum over de toekomst van Europa en de Europese sociaal-democratie, en belichaamden ten volle – van argumentatie tot lichaamstaal – wat zich momenteel in de Europese politiek voltrekt: de coup van de nationale lidstaten tegen 'Brussel'.

Het was een semi-besloten seminar in Londen, dus ik zal er niet te veel over zeggen, maar zelden heb ik iemand zo ontluisterend-negatief over 'Brussel' en de Europese instellingen horen spreken als Euro-commissaris Neil Kinnock. Hij veegde met zijn eigen Europese Commissie de vloer aan en schetste een beeld van totale incompetentie en onprofessionaliteit van de Commissie en diens ambtelijk apparaat. Hij doorspekte zijn betoog met olijke humor uit Wales, maar duidelijk werd dat de Commissie allesbehalve voor zijn taak berekend is: totaal vermolmd structuren, volstrekt onvoldoende middelen en instrumenten. Volgens Kinnock kan de Europese bureaucratie de

vergelijking met moderne publieke diensten in de lidstaten in het geheel niet doorstaan.

Wat een tragische man is het eerste dat je na zo'n verhaal denkt. Je zult maar Euro-commissaris van het meest eurofobe land van Europa zijn en dan op basis van zo'n verhaal de Europese missie moeten verdedigen en Engeland nog de EMU moeten zien binnen te loodsen ook. Je krijgt nog meer met hem te doen, als je bedenkt wat een talent die man voor tragische missies heeft: in het meest Europa-vijandige land van Europa de Europese missie moeten verkopen, dat is inderdaad net zoiets als tijdens de hoogtijdagen van het Thatcherisme het socialisme aan de man moeten brengen.

Het 'Brusselse' europessimisme van Kinnock werd, gewild en ongewild, uitvergroot door zijn glunderende en triomfalistische mede-forumlid Robin Cook. Die verheugde zich in woord en gebaar op de Top van Lissabon. Die zou naar zijn mening een unieke doorbraak in de Europese verhoudingen te zien geven. Zelden was er zo'n gedeelde analyse van de maatschappelijke omstandigheden door de lidstaten gemaakt en zelden was er zo'n gemeenschappelijke *sense of urgency*. Cook's enthousiasme werd zeker mee ingegeven door de grote rol die Engeland achter de schermen bij de voorbereiding van de Top van Lissabon heeft gehad. Blair laat echt niets aan het toeval over en doet er alles aan om Europa maar zo modern en Angelsaksisch mogelijk te doen lijken. Dat is de enige manier om de Engelsen enige belangstelling voor het Continent te laten opvatten. (Zoals

een Engelse MP in de marge van het seminar tegen me zei: Zolang Amerika economische groeicijfers van boven de zeven procent scoort, kun je Europa-gezindheid in Engeland wel vergeten. Een voorwaarde voor een waarlijk Engels commitment aan Europa is de ineensstorting van het Amerikaans economisch model, niets meer en niets minder).

En dus werd het in Lissabon de *dot.com-top*, de Internet-top, met als ambitie: beter, sterker en moderner worden dan de vs. De top van Lissabon had, zo gezien, veel weg van de bereiding en productie van port-wijn. Portdruiven mogen dan in het Douro dal klaargestoomd worden en in kelders in Porto liggen te rijpen: de merken zijn vrijwel volledig in Engelse handen en ook de consumptie is grotendeels een Britse aangelegenheid. Zo ook was de verhouding tussen het Portugese voorzitterschap en de patronage van Blair.

Amerika als vijand

Belangrijker nog dan de digitale trendgevoeligheid van de Top van Lissabon en de overvleugeling van de Portugezen, was het feit dat de Top de nieuwe Europese krachtsverhoudingen markeerde. Een zware agenda-settende rol van de regeringsleiders van de lidstaten tegenover een steeds marginalere rol voor de Europese Commissie. En als het tafereel tussen Kinnock en Cook iets illustreerde was het wel die *revival* van de nationale lidstaten binnen de Europese arena. Op alle mogelijke manieren zie je het communautaire Europa onder druk staan ten gunste van het intergouvernementele Europa en na

H O O F D E N & Z I N N E N

zo'n zelf-analyse van Kinnock kijk je daar ook niet bepaald vreemd van op. Geen wonder denk je dan, dat de natiestaten de macht weer naar zich toe trekken. En het heeft er nog alle schijn van ook dat het de huidige regeringsleiders daadwerkelijk lukt om opnieuw weer enige Europese dynamiek te doen ontvlammen. En wel via de even controversiële als pragmatisch-informele methode van het intergouvernementeel *benchmarken*, een zoektocht naar transnationale overlappende consensus.

De Top van Lissabon is hiervan de voorlopige culminatie. Een ongekende gemeenschappelijke beleidsoriëntatie werd hier geformuleerd, hoe vrijblijvend en onverplichtend ook: Europa dient de komende tien jaar een dynamische en sociale kenniseconomie te worden met mondiale concurrentiekracht. In de woorden van onze eigen Europees Commissaris Bolkestein: 'Europa heeft na Lissabon nu een doel en een kompas voor een heel decennium'. Opvallend vooral was het op kousevoeten naar voren treden van een 'Europese' identiteit, die reliëf kreeg tegenover een nieuwe gemeenschappelijke vijand: de Verenigde Staten van Amerika.

Het is die ambitie van Lissabon om de digitale kloof met Amerika te willen dichten en de Amerikanen volop te willen beconcurreren, die een boeiende nieuwe Europese missie kan opleveren. In een tijd van economische globalisering past het dan blijkbaar om Amerika als nieuwe vijand te zien. Zo hoorde ik laatst een Duitse topmanager van *Deutsche Post*, bij Sabine Christiansen nog zeggen, dat Europa veel betere vooruitzichten

heeft. Amerikanen, zo had hij gemerkt, zijn eigenlijk volstrekt provinciaal, allesbehalve cosmopolieten. Ga naar Kansas en zie hoe kabouterklein de wereld van de doorsnee-Amerikaan is. Neen, dan de multiculturele Europeanen. En de hier eerder genoemde Britse politici konden het niet nalaten Amerika te betitelen als hypocriete vrije-markt-apologeet. Als het erop aankomt – bij WTO-onderhandelingen bijvoorbeeld – dan zijn de *vs de facto* de grootste protectionisten.

De actualiteit van De Gaulle

We zien aldus de vage contouren ontstaan van een nieuwe missie en een nieuwe methode voor Europa. Het gaat dan om een methode die wel wordt omschreven als 'intergouvernementalisme-plus'. Na de déconfiture van de Europese Commissie onder leiding van Jacques Santer zouden de regeringsleiders bewust aangekoerst hebben op een meer instrumenteel concept van Europa. Niet langer de Europese Commissie of het Europees Parlement, maar de nationale regeringen zouden de motor van Europese politiek dienen te zijn. Een Europa dus met intergouvernementalisme als drijvende kracht, naast slechts hoogst noodzakelijke supranationale instituties en vormen van 'sovereiniteits-deling'. Zelfs Jacques Delors spreekt momenteel over een 'Europese federatie van natiestaten' en ook raakt de term het 'Verenigd Europa der Staten' meer in zwang. Hoe veelzeggend is het niet, dat er juist in deze periode een polemiek gaande is over de precieze uitspraken van De Gaulle over Europa (Heldring

versus Stuurman in *NRC Handelsblad*)?

De tragiek van hedendaags Europa lijkt er uit te bestaan, dat net nu er iets van een nieuwe gemeenschappelijke oriëntatie lijkt te ontstaan – een post-EMU-route als vervolg op het compromis der giganten Kohl en Mitterrand – dat juist op zo'n wezenlijk moment van transnationale verdieping besloten werd tot de verdubbelde oostwaartse uitbreiding.

We zien hier *Realpolitik* met een grote R botsen op *Realpolitik* met een kleine r. De oostwaartse uitbreiding mag om redenen van hoge-school-geopolitiek onvermijdelijk en onvermijdbaar zijn (zoals dat ooit ook voor Turkije zal gelden), want het gaat hier om de uitbreiding van de Europese zône van stabiliteit, welvaart en democratie; het levert wel spanning op met een andere *Realpolitik*, die van een geloofwaardige, bestuurbare en politiek stabiele Europese Unie. De oostwaartse uitbreiding is voornamelijk een heroïsche stap in het duister.

Zo beschouwd, is het misschien een wijze vorm van onzekerheidsreductie om, in deze periode van onbestemdheid en conflicterende spanning, terug te grijpen op de sterkste schakels van de Europese Unie, de lidstaten.

Het communautaire model van Europa lijkt zijn langste tijd te hebben gehad. De Europese Commissie krijgt meer en meer een dienende, faciliterende rol ten opzichte van regeringsleiders en lidstaten. En vanuit democratisch oogpunt valt dit niet bepaald te betreuren. Weg met de richtlijnen die 'vanuit het niets' de Europese landen leken te overspoelen; weg

HOOFDEN & ZINNEN

met 'het dubbele scheerblad met de twee mesjes van genadeloze uniformering': het legalisme van het Hof van Justitie en het markt-fundamentalisme van de concurrentiebepalingen.

De Europese instellingen dienen niet langer als uitholling, doch als versterking en ondersteuning van de nationale staten te fungeren. Die laatste zijn, vanuit subsidiariteit beredeneerd, feitelijk de laatste domeinen van de democratie.

De enige weg om (de legitimiteit van) het bovennationale Europa te redden, is een herwaardering van de nationale staat binnen Europa. Geldt thans in feite niet het omgekeerde van wat Alan Milward in zijn befaamde boek uit 1992 vaststelde. In plaats van: 'The European Rescue of the Nation-State': *The National Rescue of the European Union?*

Robespierre?

En als je het laatste discussiestuk van de PvdA over Europa leest, word je eerlijk gezegd ook niet

heel rouwig om deze koerswending. Uit de notitie 'PvdA Aandachtspunten voor de IGC-2000', opgesteld door de Eurofractie en de Tweede Kamerfractie van de PvdA, blijkt er – tjonge, tjonge – weinig geleerd van de Europese electorale zeperds. In onvervalst Euro-jargon wordt weer de ongeproblematiseerde mantra van 'het verkleinen van de afstand tussen de burger en de Unie' en 'het verkleinen van het democratisch tekort' opgevoerd. Dramatisch is het voorstel, waarmee men dacht nog enige publiciteit te kunnen krijgen: 'PvdA wil *fiche citoyen* (wat zegt u? Robespierre?) als ijkpunt voor Europese beleidsmakers'. Dat wordt zo uitgelegd: 'De PvdA stelt voor een 'burger-toets' te ontwikkelen voor Europese beleidsmakers. In een *fiche citoyen* moet de burger als ijkpunt dienen zodat beleidsmakers de effecten van hun voorstellen kunnen toetsen'.

Kan het surrealisme van het Europese labyrint pijnlijker worden aangetoond?

Dan ga je bijna meer geloof hechten aan een beschouwing die ik laatst in het eurofobe Engeland op de kop tikte. In *The Tainted Source. The Undemocratic Origins of the European Idea* (1997) betoogt de Engelse politicoloog en commentator John Laughland dat bovennationale structuren – en dat geldt voor multinationals net zo goed als voor Europa – per definitie de democratie en de liberale waarden en gemeenschapszin waarop deze steunt ondermijnen. Hij besluit zijn curieuze boek, waarin hij ondermeer verbanden legt tussen de post-nationale ideologie en het nationaal-socialisme, met: 'Only the law, democracy and sound money can allow that natural uncertainty to become intelligible and even stimulating. By contrast, any attempt to remove uncertainty by artificial political means is self-defeating and contrary to human nature'. Hoe kunstmatig is de huidige Europese Unie?

RENÉ CUPERUS

Redacteur S&D, medewerker WBS